

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 14

Nisan – 2008

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

LİBERAL DEVLET VE SOSYAL ADALET POLİTİKALARINA HAYEK'Çİ BİR BAKIŞ

Salih ALP

Sakarya Üniversitesi SBE İktisat Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi

Adem KARAKAŞ

Sakarya Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü Araştırma Görevlisi

ÖZET

Devletin işlevleri ve sınırlarına dair kadim tartışmalar içerisinde F.A.Hayek'in düşüncelerinin önemli bir konumu vardır. Klasik liberal düşünce çerçevesinde devlet olgusunu inceleyen düşünür, devletin kurumsal yapısı ve devletin kamusal boyutu üzerine önemli tespitlerde bulunmuştur. Liberal devlet anlayışı ve kanun hakimiyeti bağlamında sınırlı bir devlet anlayışını savunan Hayek, bu sınırlar içerisinde sosyal adalet konusuna sıkça temas etmiştir. Sosyal adalet kavramından hareketle devletin bu yönde yaptığı çabaların yersizliğini savunmuş ve bu tür çabaların piyasanın işlerliğini bozucu bir etki oluşturacağını ifade etmiştir. Minimal devlet anlayışından farklı olarak, sınırlı ve sorumlu bir devlet mekanizmasına temas eden Hayek, devletin, vergilendirme, eğitim, güvenlik ve hizmet sektörü gibi alanlarda meydana getirdiği etkileri de sorgulamıştır. Refah devleti anlayışıyla birlikte sosyal adalet kavramının da temellerini sorgulayan düşünür, sosyal adalet düşüncesinin kaynağından başlamak üzere etkilerini analiz etmiş ve liberal bir devletin temel yapıtaşlarını örmeye çalışmıştır.

Anahtar Kelimeler: F.A.Hayek, Liberalizm, Sosyal Adalet

LIBERAL STATE AND SOCIAL JUSTICE POLITICS FROM THE VIEWPOINT OF HAYEK

ABSTRACT

Hayek's opinions have very important configurations in the debate over the state and its functions. He investigates the phenomenon of the state within the confines of classical liberal thought and makes significant points on the institutional structure and public dimension of the state. Hayek who defines limited government within the perception of liberal state approach and sovereignty of law dealt with social justice matter with limitations. From the viewpoint of the social justice, he stands this governmental communicating with restricted and responsible state mechanism different from minimal state approach; he also interrogated the effects on area of taxation, education, security and service sectors. He also questioned social justice concept besides welfare state approach; he analyzed the effects the social justice approach by beginning with it's source. He tried to construct the roots of liberal state.

Keywords: F.A.Hayek, Liberalism, Social Justice

GİRİŞ

Devlet ve onun sınırlarına ilişkin tartışmalar gerek iktisat ve siyaset gerekse diğer sosyal disiplinler içinde yüzyıllardır yapılagelmişler arasında belki de en önemli sorunsalların başında gelmektedir. Bu tartışmalar ve gelişen koşullar sonucu devlete değişik dönemlerde farklı nitelikler yüklenmiş ve böylelikle dönemler arası değişegelen bir çok devlet modeli ve uygulamaları ile karşı karşıya kalınmıştır

Bu çalışma, temel anlamda bu devlet modellerini incelemekten öte daha spesifik bir çerçevede klasik liberal devlet anlayışını yine onun yirminci yüzyılda ki en önemli temsilcilerinden F.A. Hayek'in (1899-1992) yaklaşımı ile sunmayı hedeflemektedir. Bu yapılırken Hayek'in düşünce sistematığı ana temayı oluşturken, onun düşüncelerini etkileyen diğer klasik liberal filozofların görüşlerine de değinilecektir.

Bu anlamda çalışmanın ilk bölümünde daha genel bir değerlendirme yapılarak klasik liberal devlet anlayışına değinilecek, ikinci bölümde ise yine bu çerçeve dahilinde daha geniş olarak Hayek'in devlet ve onun kamusal boyutlarına ilişkin görüşlerine yer verilecektir. Üçüncü bölümde, özellikle 1930'ların ortasından itibaren bilhassa J.M. Keynes'in katkıları ile yükselişe geçen ve 1950 sonrası en parlak dönemlerini yaşayan "sosyal adalet ve politikalarına" ilişkin Hayek'çi bir eleştiri sunulacak ve dördüncü bölümde de buna ilaveten bu türden politikaların önünü kesmek amaçlı, düşünürün yeni bir demokrasi modeli olan demarşi kavramı ve bunun nitelikleri üzerinde durulacaktır. Sonrasında ise genel hatları ile sonuçlandırıcı bir düşünceye ulaşılmaya çalışılacaktır.

1. LIBERAL DEVLET ANLAYIŞI VE KANUN HAKİMİYETİ İLKESİ

İktisadi düşünce sistemleri arasındaki farkı belirleyen en temel faktörlerden biri, devletin ekonomik hayat üzerindeki etkinliğine verilen rol olmuştur. Genel anlamda devletin ekonomik hayattan (neredeyse) tamamen çekilmesi ve ekonomik hayatı doğal işleyişine bırakması yönündeki yaklaşımlar liberalizm olarak adlandırılmakta, devletin ekonomik hayatta da çeşitli derecelerde rol almasını savunan düşüncelerse, liberalizm karşıtı cepheyi oluşturmaktadır (Akdiş, 1994). Görev ve fonksiyonları yönünden beş ayrı devlet modelinden söz edilebilmektedir (Aktan, 1994:22; Aykaç, 2002).

- i. Minimal Devlet
- ii. Sınırlı ve Sorumlu Devlet
- iii. Müdahaleci Sosyal Devlet (Karma Ekonomi Devleti)
- iv. Aşırı Müdahaleci Sosyal Devlet v. Sosyalist Devlet

Bu devlet modelleri içerisinde sınırlı ve sorumlu devletin gerçek (klasik) liberalizmin savunduğu devlet anlayışı olduğu söylenebilir (Aktan, 1994:22 ve Akdiş, 1994). Liberal devletin sınırlı ve sorumlu niteliğine "hukuk devleti" ya da "kanun hakimiyeti" kavramlarıyla atıfta bulunmaktadır (Yayla, 1992:187). Liberal teoride, kanun hakimiyeti doktrinini en ayrıntılı biçimde işleyen düşünürlerin

başında Hayek gelmektedir. Hatta Hayek'in liberal sosyal teorisinin temelini kanun hakimiyeti ilkesi olduğunu söylemek abartı sayılmamalıdır. Düşünürün kendiliğinden düzen ve buna bağlı olarak müdahaleci devletin karşısında olması ile kanun hakimiyeti arasında sıkı bir ilişki vardır. Hayek'çi liberalizmin iki temel ilkesinden biri kanun hakimiyetidir (Yümer, 1993: 133; Yayla, 1992:188). Kanun hakimiyeti ilkesine geçmeden önce, Hayek'in sosyal teorisinin en ilginç kısımlarından biri olan “kendiliğinden düzen” fikrini irdelemek gerekmektedir. Çünkü bu düşünce sistematığı onun piyasa ve devlet (müdahaleciliği) üzerine geliştirdiği teorilerde kilit öneme sahip olmuştur. Düşünür bu alanda Mandeville, Hume, Adam Smith ve Adam Ferguson gibi İskoç politik iktisatçılarının şüpheli anti- rasyonalist geleneğini canlandırarak, sosyal evrim ve toplumsal değişimi anlamak için anti-rasyonalist kavramların öneminde ısrar etmiştir. Bu gelenek toplumsal düzenin nasıl oluştuğunu, nasıl korunduğunu anlamak için belirli bir metot önermektedir. Onlara göre düzen tek tek bireylerin etkileşimleri sonucu kendiliğinden (spontane) olarak oluşur. Dil, hukuk, piyasa, hatta devlet gibi önemli işlevlere haiz kurumlar böylelikle gelişmiştir. Onlar birisi tarafından tasarlanmış olmayıp, planlanmamış ve öngörülmemiş biçimde ortaya çıkarlar. Bir kere teessüs edince, toplumsal etkileşimleri koordine ederler ve başka bir çok kurumun gelişmesine imkan verirler (Gamble, 1997).

Bu türden düzenlere verilecek en iyi örnek piyasa ekonomisidir (Yayla, 1993a:134). Hayek'in bu üstün ve mükemmel olarak ifade ettiği piyasanın kendiliğinden düzenleyici mekanizmalarına (Butler, 1996:52) müdahale, onun dokusunu bozup olumsuz sonuçlara yol açacaktır. Bu nedenle her türlü müdahaleden kaçınılmalı, onun yerine kurallı bir çerçeve sağlanmalıdır. Bu anlamda kanun hakimiyeti ilkesi, kamu otoritesinin, piyasanın iyi işleyebilmesi için gerekli ortamı ve şartları hazır tutarken, aynı zamanda kendisinin bir değişmez kanun ve kurala bağlı kalmasını sağlar. Bu anlamda devlet bir “hukuk devletidir” ve kanun hakimiyetini esas almaktadır. Hayek'e göre kanun hakimiyeti doktrininin hedefi, vatandaşların kanunların kendilerini nasıl etkileyeceğini bilmelerini sağlamasıdır (Akdiş, 1994). Böylece ekonomik birimler, devletin alacağı karar ve uygulamaları öngörebilirler. Bu, kanun hakimiyeti teorisinin özünde “öngörülebilirlik” ilkesi olduğunu göstermektedir (Butler, 1996:91). Bu ilkenin etkinliği için, kanunların şu dört özelliğe sahip olması gerekmektedir (Yayla, 1992:188);

- i. Kanunlar tamamıyla genel olmalıdır, hiçbir bireye veya gruba olumlu veya olumsuz muamele yapmaya yönelmemelidir.
- ii. İnsanlara eşit olarak uygulanmalıdırlar.
- iii. Geçmiş kapsar olmamalıdırlar.
- iv. Bütün kanunlar, hükümet dahil herkesi bağlamalıdır

Kanun hakimiyeti ilkesi ile piyasadaki oyunun kurallarını belirleyen ve oyuna müdahale etmeyip, oyunun kurallarının uygulanmasına nezaret eden devlete (Akdiş, 1994) Hayek tarafından ayrıca, bahsedilmesi çoğu liberteriyenin canını sıkabilecek, bazı meşru görevler yüklenmiştir (Gamble, 1997). Peki Hayek tarafından devlete ithaf edilen görevler nelerdir?

2. DEVLET VE KAMUSAL BOYUTLARI

Hayek, minimal diye adlandırılan devlet anlayışının yanında olmamıştır. Hatta böyle bir minimal devleti savunmak bir yana, ileri toplumlarda, devletin çeşitli sebeplerle piyasa tarafından sağlanamayan hizmetleri sağlamasında da bir sakınca görmemektedir (Hayek, 1997:65);

“Bizim hukukun uygulanması ve dış düşmanlara karşı savunmayı devletin yegane meşru görevi saydığımız gibi hatalı bir izlenim elde edilebilir. Geçmişte bazı teorisyenler gerçekten de böylesine bir minimal devleti savunmuşlardır. (...) Böyle bir minimal devleti savunmak bir yana biz ileri bir toplumda hükümetin, çeşitli sebepler yüzünden piyasa tarafından sağlanamayan ya da yeterince sağlanmayan bazı hizmetleri yerine getirmek üzere vergilendirme yolu ile para toplamak için güç kullanması gerektiğini tartışılmaz buluyoruz.”

Hayek’e göre öyle alanlar vardır ki, buralarda hükümetin faaliyetlerde bulunması arzu edilmektedir, çünkü bu hizmetler, ondan faydalanan bireye bir ücret ödetelemeyeceği gibi bazen de özel teşebbüs tarafından üretil(e)meyecek niteliktedir (Yayla, 1993a:66). Ancak hükümetlerin ticari olarak ifa edilemeyen hizmetleri yerine getirmesini sağlamak amacı ile zorlayıcı yetkilere haiz olması, bu türden hizmetlerin sağlayıcısı ve düzenleyicisi olarak, onun zorlayıcı yetkilerini kullanması gerektiği anlamına da gelmez (Hayek, 1997:65).

Hayek bu anlamda iki esas nokta üzerine vurgu yapmaktadır. Birincisi, sağlanacak hizmetlerin zorla alınan vergiler ile finanse edilmesi, onun aynı zamanda hükümet tarafından idare edilmesini ima etmez. Maliye problemi bir kez halledildikten sonra, toplanan fonlar çeşitli yollar ile, girişimcilere hizmetin sağlanması için paylaşılabilir. Düşünür bu duruma, Friedman’ın çocukların eğitiminin kupon dağıtılarak özel okullar tarafından yürütülmesi örneğini vermektedir (Hayek, 1997:72).

İkinci esas nokta ise, tam anlamıyla ortak kullanımı olan bir malın üretimi için devletin kullanılması genel anlamda aşağı bir yöntemdir keza bunların piyasa tarafından daha etkili bir yöntemle sağlanması için gerekli şartlar vardır. Söz konusu hizmetlerin üretilmesi piyasanın kendiliğinden mekanizmasınınca yönlendirildiği taktirde en etkili üretim ortaya çıkacak ise, hizmetlerin üretimi mümkün olduğunca piyasa güçlerine bırakılmalıdır (Hayek, 1997:72).

Özetlenirse, devletin kamusal alanda bulunmasının sebebi, hükümetin bu alanda bir tekel olmasının değil, fakat daha ziyade başka yollarla daha iyi karşılanamayan hizmetlerin hükümetten karşılanması istenilen bir dizi ihtiyaç olarak anlaşılması gerekir. Buna karşın piyasanın ihtiyaç duyulan bir hizmeti tedarikte başarısız kaldığı yerde, hükümetin müdahale etme yönünde cebri yetkilerini kullanması tek ya da en iyi seçenek olarak da algılanmamalıdır. Düşünür bu anlamda bir alternatif olarak gönüllü birliklerin göz ardı edilmemesini istemektedir. Ona göre hükümet daha kamu hizmeti alanına girmeden evvel birçok hizmetin bu tür birliklerle yapıldığına dikkat

çeker. Halk eğitimi, kamu hastaneleri, kütüphaneler, müzeler, tiyatrolar ve parklar bu özel birliklerin önderlik ettikleri kurumlardır (Hayek, 1997:72). Bu açıdan bakıldığında, bütün alanın, özel ve kamu kesimi olarak kabul edilmesi aldatıcı olabilir. Çünkü gönüllü birliktelikler bir üçüncü alternatif olarak “bağımsız sektör”ü oluşturmaktadırlar ve bunların muhafaza edilmesi, kamu hizmeti alanında devletin tekel yaratma tehlikesini hafifletmek yönünde önemli bir aşamadır.

2.1. Vergilendirme ve Kamu Sektörünün Büyüklüğü

Hayek, kamu sektörünün büyüklüğünü belirlemede doğru yolun, önce halkın paylaşacağı vergi yükünün ölçüsü konusunda karara varmak olduğunu belirtmektedir. Ancak ondan sonra toplanan verginin nasıl harcanacağı konusunun tartışılması gerektiğini söyler (Butler, 1996:139). Çünkü hükümetlerin sağlayacağı hizmetler üzerinde rasyonel bir karar, yalnızca hükümet hizmetlerinin toplam hacmi üzerinde bir anlaşma elde edilecekse, bu durum, belirli bir harcama için oy veren her bir yurttaşın bu harcamalardan kendi payına düşen vergiyi bilmesini gerektirir (Hayek, 1997:79).

Ancak Hayek’e göre kamu maliyesinin temel kaygısı, başlangıçtan itibaren, en fazla parayı en az direnişle toplamak üzerine olmuştur. Asıl göz önünde bulundurulması gereken para toplama yönteminin toplam harcamalar üzerindeki denetleyici görevini yerine getirmesi hususu çok az dikkate alınmıştır. Bu durum kamu sektörünün mütemadiyen ve sınırsız olarak büyüme eğilimine yol açmış, artık bazı ülkelerde, milli gelirin % 50’isinden fazlasının hükümetlerce kontrol edilir hale getirmiştir (Hayek, 1997:80-81).

Ona göre bu, mevcut kurumların hükümet mekanizmasının genişletilmesi hakkındaki önyargısının sonucundan başka bir şey değildir. Önce “ihtiyaçların kararlaştırıldığı” ve daha sonra araçların temin edildiği bir sistemde de başka türlü olmasını beklemek oldukça zordur. Bununla beraber refah ve nüfustaki artışla birlikte, yalnızca ortak eylem yoluyla giderilebilecek ihtiyaçların payının büyümesi gerektiği şeklindeki büyük inanca inanmak için bazı sebepler varsa da özellikle hükümetlerin kontrol ettikleri hissenin, kaynakların ekonomik kullanımına yardımcı olacağına inanmak için çok az sebep vardır. Ayrıca bu gelişmeye taraftar olanların gözden kaçırdıkları bir nokta da bu yönde atılan her adımın toplum düzeninin, bu araçların idaresinin tevdi edildiği bürokrasi tarafından bir amaca hizmet edebilecek bir organizasyona dönüştürülebileceğidir (Hayek, 1997:80-81).

Hayek, bu noktada özellikle Galbraith’ın “toplumsal denge” adını verdiği ve hükümet hizmetlerini ön plana çıkararak düşüncelerini eleştirir. Ona göre hükümetin yerine getirmesi gerekli hizmetlerin bazılarının yetersiz bir düzeyde temin edildiği muhtemelen doğrudur. Ancak bu, hükümet harcamaları toplamının gereğinden küçük olduğu anlamına gelmez. Hatta gereğinden daha fazla bile olabilir ve bu durum da onun asli görevlerinden bazılarını ihmal edebileceği gerçeği göz ardı edilmemelidir. Ancak şu anda kullanılan ve kaynakların ne kadarlık kısmının hükümetçe tevdi edilmesi gerektiğini belirleyen usulün niteliği, daha henüz başında, bu toplumun çoğu bireyinin

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 14

Nisan – 2008

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

tasvip ettiğinden ve hatta farkında bulunduğundan çok daha büyük olmasını muhtemel kılmaktadır (Hayek, 1997:82).

Sonuç olarak Hayek'e göre kamu sektörünün toplam büyüklüğünü belirlemek için, bu hizmetten faydalanacak olan bireylerin fedakarlık derecesini (fayda-maliyet analizi) bilmeleri ve bunu onaylamaları önem arz etmektedir. Ondan sonra bu toplam vergi büyüklüğüne göre, kamu hizmetleri yerine getirilmelidir. Böylece herkesin üzerinde en azından minimum kriterlerde mutabık kaldığı bir uzlaşma sağlanır. Bireylerin ödemeye istekli oldukları vergi fedakarlığının çok üzerinde bir oranın bireylerden tahsil edilmesi hususunda kaygılı olan Hayek'in, bugün uygulanan vergileme ilkeleri konusundaki düşüncelerini de bu noktada aktarmak önem arz eder hale gelmektedir.

Hayek, artan oranlı vergileme yöntemini, ekonomik etkilerinden daha çok toplum içerisindeki genellikle çalışan ve başarılı, gelir düzeyi yüksek kişileri kayırmasından ve buna bağlı olarak uygulamanın genel hukuk kurallarına uymamasından dolayı reddetmektedir (Radnitzky, 2000:19). Bununla beraber Hayek, aslında dolaylı vergilerin daha düşük gelirler üzerine koyduğu oransal yükü dengelemek için bir dereceye kadar bu ilkeye katılır, ancak uygulamanın bu anlamda kullanılmayıp daha çok “yeniden dağıtım” politikası olarak kullanılması (Butler, 1996:141) onu ayrıca rahatsız etmektedir.

Artan oranlılık ilkesini daha çok, genel hukuk kurallarının herkese eşit uygulanması gerektiği düşüncesine bağlı olarak reddeden Hayek, bu ilkenin (ve dahası vergilemenin) kabulüne ilişkin iktisadi olarak da bazı rahatsızlıkları dile getirmiştir. Bu itirazların iki ana grupta toplanması mümkündür. İlki yüksek marjinal vergi oranlarının insanların yeni buluş ve tecrübelerini yavaşlatması ve girişimciliklerini harekete geçiren “kar güdüsü” işlevini çökertmesidir. İkinci etki ise yatırım ve tasarrufa ilişkindir. Gelir, tasarruf yerine vergiye gittiği için, gelecekte zenginlik ve istihdam doğuracak “verimli” yatımlara harcanacak fonlar azalacak, ayrıca insanların tasarruf edebilecekleri herhangi bir sermayenin karşılığına sahip olamayacakları için, onu daha az verimli kullanacak hatta daha çok değerlendirilebilir dış sahalara çıkaracaklardır (Butler, 1996:142).

Artan oranlı vergi ilkesinin tüm bu dezavantajlarını göz önüne alarak Hayek, vergi sisteminin ancak makul olması durumunda vergi (ödeme) düzeyini maksimum nispette tutmaya karar veren bir çoğunluğa sahip olunacağını belirtmektedir. Düşünür, artan oranlı vergi sistemine bir üst sınır çizilerek bu girişimin aşılabileceği inancına da karşıdır. Keza bu, oldukça keyfi bir durum olup savunulması oldukça zordur. Bu anlamda ona göre, belki de en yalın genel kural hükümetin vergiyle elde ettiği toplam milli gelirin belli yüzdesini maksimum yasal marjinal vergi oranı tespit etmektir. (Butler, 1996:142-143).

2.2. Güvenlik

Hayek, minimal devlet savunucularının dahi, hükümetin icra etmek zorunda olduğunu kabul ettikleri, dış düşmanlara karşı savunma görevi hususunda ayrıntıya girmenin dahi yersiz olduğunu belirterek tartışmasız bu görevi devletin yerine getirmesi gerektiğini ifade etmektedir (Hayek, 1997:83).

Ayrıca yabancı düşmanlardan gelen tehlike, toplumun bütün üyeleri için, cebri yetki sahibi bir teşkilat tarafından uğraşılacak tek tehlike de değildir. Fırtına, sel, deprem, bulaşıcı hastalık ve benzeri doğal felaketlerin etkileriyle de ancak bu türden bir teşkilat uğraşabilir ve bu türden durumların önüne geçmek veya çare bulmak için alacağı tedbirleri çok az kişi sorgulayabilir (Hayek, 1997:83). Bu arada Hayek'e göre, yakın geçmişe kadar hükümet faaliyetlerinin ihtiyaç olarak kabul edilmediği, ancak mahalli cemaat bağlarının zayıflaması ve hareketli bir toplumun gelişmesi sonucu, giderek artan sayıdaki insan gruplarının bir bağıntı kopukluğu nedeniyle destek görememeleri sonucu, başka yaygın bir risk sınıfı daha oluşmuştur. Hastalar, yaşlılar, fiziki ve zihni özürlüler, dullar, yetimler bu risk sınıfına dahil bireylerdir. Bu türden risk sınıfına dahil, toplumda yaşamını tek başına sürdüremeyecek olan ve herhangi bir desteği olmayan bireylere, devlet tarafından “taban gelir” uygulaması, ileri toplumlar için gereklidir. Hayek bu durumu şöyle özetler (1997:84);

“Büyük sayıda insanı, küçük grupta üyeliğin verdiği nispi güvensizliği terk etmeye teşvik etmeyi amaçlayan bir sistemde, ilk başta onun avantajlarından yaralananlar kendi kabahatleri olmaksızın geçimlerini kazanma yetenekleri ortadan kalktığında (ve) kendilerini yardımsız bulduklarında, büyük hoşnutsuzluk ve şiddetli tepkilere yol açardı.”

Ancak bu sınırlı güvenlik sisteminin hassasiyetle ele alınması oldukça önemlidir. Bu durum kesinlikle geniş kitleleri ilgilendiren sosyal adalet talepleriyle karıştırılmamalıdır. Düşününürün sosyal adalet ile ilgili düşüncelerine ileride detaylı olarak değinilecektir. Burada bahsedilen uygulama bir istisna niteliği taşımaktadır. Hayek bu istisnanın, evrensel olan liberal ilkelere zarar vermeyeceği inancındadır (1997:86);¹

“Burada şimdiki dünyanın mevcut gerçeklerinin kaçınılmaz kıldığı liberal politika ilkelerinin evrensel uygulamasının bir sınırlaması ile karşılaştığımız gerçeği ile yüzleşmeliyiz. Bu sınırlamalar sırf özellikle müsamaha gibi liberal ilkelerin yalnızca liberal ilkelere itaat edenlere tutarlı biçimde uygulanabileceğini ima ettiği için argümanda öldürücü gedikler açmaz. Aynı durum bazı ahlaki ilkeler içinde geçerlidir. Dolayısıyla genel kuralların böyle gerekli istisnaları, hükümetin ısrarlı biçimde liberal ilkeleri izlemesinin mümkün olduğu alan içindeki benzer istisnalara hiçbir zaman meşruiyet sağlamaz.”

¹ Ayrıca bütün ileri Avrupa ülkelerinde laissez faire diye adlandırılan dönemde dahi fakirlerin geçimini sağlamak için bazı tedbirlerin alındığı bilinmektedir (Bkz. Hayek, 1997:280).

2.3. Eğitim

Hayek'e göre belli bir seviyeye kadar zorunlu eğitim hizmetlerinin devletçe karşılanmasına ilişkin en önemli argüman, çocukların henüz sorumlu bireyler olmadıkları ve neye ihtiyaç duyduklarını bilemeyecekleridir. Bu sebeple bilginin elde edilmesinde tahsis edebilecekleri kaynakları kontrol edemeyeceklerdir. Ebeveynler ise, bu beşeri sermayenin getirisini, maddi sermaye ile karşılayamayarak, çocukların eğitimi için yatırım yapmaya her zaman hazırlıklı olmayacaklardır. (Hayek, 1997:93) Ayrıca demokratik kurumların, cahil bir toplumla işlemesi ihtimalinin olmaması ayrı bir problemdir. Bu sebeple, ileri meslek eğitimlerinden ziyade genel eğitimin hükümetlerce finanse edilmesinin bir gerekçesi vardır ama eğitimin hükümetçe yürütülmesi veya onun tekelinde olması lehinde bir gerekçe de yoktur (Butler, 1996:152). Bu anlamda Hayek, Friedman tarafından zikredilen ebeveynlere çocuklarını kendi seçtikleri okullarda eğitmede kupon verme önerisini benimsemiştir. Böylece devlet ek masraflar dışında, çocuğun eğitimini karşılayacak ancak böylece bir devlet tekeli oluşmayacaktır. Yüksek eğitim veya özel mesleki eğitimde ise, R.C. Cornuelle'nin ortaya attığı "Birleşik Öğrenci Yardım Fonu" kullanılabilir. Böylece öğrenci aldığı bursla eğitimini sürdürecektir ve eğitiminin sonunda elde edeceği gelir ile aldığı bursu ödeyecektir (Hayek, 1997:93-94).

2.4. Hizmetlerdeki Hükümet Tekeli

Hayek, devletlerin uzunca bir süredir iki önemli hizmet alanında tekel (veya imtiyaz) iddiası içinde olduklarını belirtmiştir. Ne var ki bu tekeller ne kamunun yararına getirilmiş ne de yararına sonuçlanmıştır. Bunlar para basma ve posta hizmetlerini sağlamadaki tekel haklarıdır. Bunlar halka daha iyi hizmet için değil, sadece hükümetin yetkilerini takviye için tesis edilmişlerdir. Sonuçta halka daha kötü hizmet edilmekle kalınmamış, para basma örneğinde olduğu gibi insanların geçimlerini sağlamaya yönelik olağan gayretlerinde (enflasyon gibi) tehlike ve risklere maruz bırakmışlardır (Hayek, 1997:87).

Düşünürce göre posta hizmetlerini ilk sunan hükümetler değildir. Ancak özellikle vatandaşların birbirleriyle olan haberleşmelerini kontrol altına almak amacıyla devlet tekeline sokulmuşlardır. Hükümetlerin bu işe girmesi, insanların aldığı hizmetin kalitesini artırmamış hatta azaltmıştır. Ayrıca hükümetlerin bu alanda tek ve en büyük işveren olması, sendikaların onlara şantaj yaparak, kamu hayatını felce uğratabilecek güce kavuşmalarını sağlamıştır. Bunlarında ötesinde hükümetlerin bu alanda olması büyük bir kaynak savurganlığına yol açmaktadır (Hayek, 1997:87; Yayla, 1993a:161).

Hayek'in posta tekelinden ziyade, hizmetler konusundaki asıl tedirginliği hükümetlerin ellerinde bulundurdukları para basma tekelleridir. Para emisyonu normal olarak, münhasıran hükümetçe yapılması gereken bir faaliyet olarak düşünülmesine rağmen, bu her zaman böyle olmamıştır ve böyle olması da gerekmez. Şüphesiz bir zamanlar, hükümetler (altın para sisteminde) paraların ağırlığı ya da saflığını

garanti etmede yararlı bir rol oynamışlardır. Ancak hükümetlerin üzerinde tek el gücüne sahip oldukları “paranın hacmini” genişletebildikleri modern dünyada artık bu böyle değildir. Gerçekten para hacmini genişletme arzusu dayanılmaz güçlü bir arzudur; çünkü bu yolla geçici iktisadi canlanmalar sağlanabilmektedir (Butler, 1996:147). Ayrıca hükümetlerin refah devletine ulaşma çabalarında bir teşvik unsuru oluşturur (Akdiş, 1994). Keza para basarak fiyatların yükseltilmesi hükümetler için bir diğer avantaj daha teşkil eder çünkü reel borçlarda bir azalma meydana gelecektir.

Hükümetçe avantajları kullanılan tekeller, aksine bireyler üzerinde ciddi tahribat yaratmaktadır. Hayek bu tahribatın ortadan kaldırılabilmesinin bir yolu olarak devletin para basma tekelinin kırılması ve “serbest bankacılık” sistemine geçilerek özel sektörler de para basma yetkisinin verilmesini önerir (Akdiş, 1994). Böylece insanlara çeşitli alternatifler arasından en güvenilir ve istikrarlı olan parayı seçme imkanı tanınmış olacaktır (Butler, 1996:147). Düşünür bu anlamda hükümetlerin paranın değerini herhangi bir tehdiye karşı korumakla görevli olduğu fikrini de anlamsız bulmaktadır (Hayek, 1997:88); “Bir ülkede kullanılan parayı, devletin kendisinden gelen (kalpazanlık hariç) bir tehdiye karşı korumak için hükümete ihtiyaç duyulduğu elbette ki saçmalaktır. Para esasında devlete karşı korunmalıdır.”

Hayek’in 1975 yılında Lozan’da yapılan “İkinci Altın ve Para Konferansında” bir şaka olarak ortaya attığı para basma tekelinin devletten alınarak özel sektöre verilmesi düşüncesi zamanla, devletin enflasyon doğurucu para politikalarına karşı bir çare olarak kabul edilmiştir (Akdiş, 1994). Farklı para birimlerinin piyasada tedavül ettiği ve fertlerin konvertibil paralar arasında kuvvetli parayı zayıfına tercih ettikleri, ayrıca batıda farklı kuruluşlar tarafından çıkarılan seyahat çeklerinin para gibi kullanıldığı göz önüne alındığında, bu düşüncenin hiç de hayal olmadığı ifade edilebilmektedir (Yayla, 1993a:161-162; Akdiş, 1994).

2.5. Emeklilik ve Sağlık Hizmetleri

Düşünür göre, emeklilik veya sigorta sistemiyle sunulan herhangi bir ödemenin hükümet tekelinde olması, hatta hükümetçe sağlanması için hiçbir neden yoktur. Başlangıcından beri “sosyal sigortanın” devlet kontrollü bir örgüt vasıtasıyla yürütülen zorunlu bir hizmet olduğu düşünülmüştür. Herkesin aynı organizasyonca korunmasının maliyetinin daha ucuz olacağı şeklindeki görüş, hizmetlerin arzındaki rekabetin doğuracağı potansiyel faydaları göz ardı etmiş ve hükümetçe işletilen emeklilik programlarının yönetim maliyetlerini artırmıştır. Ayrıca çoğu sosyal politikalar gibi emeklilik sistemi de, gerçek sigorta ideallerini gerçekleştirmekten daha çok, gelirin yeniden dağıtımını amaçlayan bir oy kapma vasıtası haline gelmiştir (Butler, 1996:150).

Buna karşın insanların yaşlılık dönemi, aile reisinin kaybı veya sakatlığın lüzumlu kıldığı ihtiyaçlara karşı korunmayı sağlamakta kararlıysak, o zaman uygun tedbirler alınmalıdır (Hayek, 1960:124-131; Butler, 1996:150-151). Örneğin, motorlu araç sahipleri için mecburi sigortayı, araç sahiplerinin menfaati için değil, fakat onlar

tarafından yaralanabilecek kişilerin menfaati için isteriz. Bu prensip, emeklilik ödemesi, sağlık sigortası gibi alanlara da genişletebilir (Butler, 1996:151).

Hayek'in bu refah uygulaması gibi görünen düşüncesine Butler'ın (1996:151) yorumu şöyledir; "Muhtemelen düşünür bu minimum gelir garantisini, geçici bir felakete maruz kalanlara primlerini ödeyebilme imkanı vermek için düşünmektedir. Ancak bu makul minimum gelir düzeyinin sağlanması, sigorta hizmeti arzının devlet tarafından sağlanması anlamına da gelmemelidir."

Aynı şekilde, sağlık sigortasının da zorunlu yapılmasının bazı gerekçeleri vardır. Keza kendilerini sigorta yaptırmayanlar, sağlıksız oldukları dönemlerde muhtemelen kamunun üzerine yük teşkil edeceklerdir. Ancak bu durumun sağlık hizmetinin ulusal düzeyde olmasını gerektirmeyeceği açıktır. Bunun sebebi bireylerin sağlık konusunda farklı tercih ve seçeneklere yatkın olmasıdır. Böylece her fert tercihine göre, piyasada faaliyet gösteren bir sağlık sigortası yaptırabilir (Butler, 1996:151-152).

3. REFAH ARACI OLARAK SOSYAL ADALET VE POLİTİKALARI

3.1. Bir Öndeğerlendirme: Adalet Teorileri, Liberalizm ve Hayek

Adalet kavramıyla ifade edilmek istenen değerlerin, ne olduğuna ilişkin olarak bir fikir birliğinin var olduğundan söz etmek zordur (Erdoğan, 1993:271). Bu anlamda literatürdeki adalet teorileri genellikle üç ana grupta toplanmaktadır. İlki, klasik liberalizmin adalet teorisidir. Buna sadece adalet veya piyasa adaleti gibi adlar verilmektedir. İkincisi, yine liberal gelenek içerisinde yer alan, ancak bazı yönleriyle klasik liberalizmden epeyce ayrı düşen ve refah devletini savunan adalet teorileridir. Bu teorilere verilen bir diğer isim, piyasa mekanizmasının sağladığının dışında, kısmi bir yeniden dağıtım amaçlamalarından ötürü, dağıtımcı adalettir. Üçüncü grupta ise, radikal adalet teorileri yer almaktadır (Yayla, 1993b:58-59).

Aynı gruplandırma pozitif ve negatif adalet başlıkları altında da yapabilmektedir. Negatif adalet teorisi, klasik liberalizmde John Locke, David Hume ile başlayan, Adam Smith ile gelişen ve günümüzde en etkin biçimde Hayek ve Nozick tarafından ifade edilmiş olan görüştür. Alternatifi pozitif adalet ise Thomas Hill Green ve John Rawls tarafından savunulmaktadır. Negatif ve pozitif adalet ayrımı esnasında dikkati çeken en önemli nokta, diğer sosyal değerler ve özellikle özgürlük ile olan ilişkileridir. Bu anlamda hem pozitif hem de negatif adalet anlayışları belirli bir toplumsal örgütlenme tarzını ifade etmektedir. Negatif adalet teorisi, bireyin dışarıdan gelen zorlama ve müdahalelere maruz kalmaması demek olan, negatif özgürlüğün bir uzantısı olarak doğar. Pozitif adalet teorisi ise, özgürlüğün iktidar ve yetenek ile özdeşleştirilerek, bireyin eyleme muktedir olması veya muktedir kılınması biçiminde yorumlanır (Yayla, 1993b:59).

Negatif adalet anlayışını savunan klasik liberal yazarlara göre, adalet ancak ve ancak bireylerin eylemleri ile değerlendirilebilir. Adil olmak ya da olmamak bireyler arasındaki ilişkilerle ilgilidir ve bu anlamda piyasa ekonomisinin işleyişi içinde gelir dağılımının ya da bazı sosyal ilişki kalıplarının adil olup olmamasından söz etmek zordur (Yayla, 1993b:61). Onlara göre adil bir sistem, herkesin aynı derecede özgür olduğu ve aynı öngörülebilir kurallara tabi olduğu sistemdir.

Hayek'in adalet anlayışı da bahsedilen klasik liberal "kural adaleti"dir. Ona göre bireysel eylemlere uygulanabilecek bir terim olan adalet somut sonuçlar ile değil, eylemlere rehberlik eden kurallarla bağlantılıdır. Bir eylemin adil mi gayri adil mi olduğu, o eylemin eylemde yer alan taraflara sağladığı somut sonuçlarla değil, eylemin belirli kurallara uyarak yapılıp yapılmadığına bakılarak belirlenir. Hayek'in bu kurallar verdiği ad, "adil davranış" kurallarıdır. Adil davranış kuralları soyut ve geneldir, özel kişilere karşı başından olumlu ya da olumsuz bir tavır yoktur. Adil davranış kuralları, başlıca Hume'den bugüne varan çizgisiyle; bireysel mülkiyete saygı, mülkiyetin rıza ile transferi, sözleşmelere uyulması, hile ve zora başvurulmaması gibi negatif kurallardır. Bu kurallara riayet eden eylemler, kim için nasıl sonuç vermiş olursa olsun, adildirler (Erdoğan, 1993:273-274). Hayek'in bir pozitif adalet anlayışı olan sosyal adalet kavramı ve politikalarına getirmiş olduğu eleştiriler, kendi adalet düşüncesinin daha iyi anlaşılmasına yol açacağı gibi, pozitif adalet teorilerinin çıkmazını da göstermektedir.

3.2. Sosyal Adalet Serabı

Değindiği gibi, klasik liberal çizginin "negatif adalet" düşüncesini benimseyen Hayek, pozitif adalet ve refah devleti anlayışının da, 20. yüzyıldaki belki de en önemli eleştiricilerinden birisi olmuştur. O, birçok kitap ve makalesinde refah devleti düşüncesine yönelik (entelektüel) sert eleştiriler getirmiş ve bu durum 1976 yılında yayınladığı üç ciltlik "Law, Legislation and Liberty" adlı kitabının ikincisi olan "The Mirage of Social Justice"de zirveye çıkmıştır. Düşünür daha çalışmanın girişinde (önsözünde) sosyal adalet kavramı için şu çarpıcı sözleri sarf etmekteydi (Hayek, 1995:16);

"Bu kavramı eleştirmeye dönük daha önceki çabalarımda her zaman boşluğa vurduğumu hissetmişimdir. Bunun sonunda, böyle durumlarda ilk defa yapılması gerekene yönelerek sosyal adalet idealini destekleyen, elimden geldiğince iyi bir muhakeme tarzını kurmaya kalkıştım. Ve ancak o zaman, imparatorun çıplak olduğunu, yani sosyal adaletin tamamıyla içi boş ve anlamsız olduğunu anladım. Hans Christian Anderson'ın hikayesindeki çocuk gibi: "Hiçbir şey göremiyordum, çünkü görülecek hiçbir şey yoktu" (...) Bu durumda sosyal adaleti gerçekleştirme girişimlerinin işlerliliği olamayacağını göstermekle yetinemedim. Bu kavramın hiçbir anlama gelmediğini ve onu kullanmanın ya düşüncesizlik ya da sahtekarlık olduğunu izah etmek zorundaydım."

İfadelerden de anlaşılacağı gibi oldukça iddialı bir üslupla kaleme alınmış bu eser, aynı zamanda oldukça ağır bir yazı diline ve kompleksliğe de sahiptir. Düşünürün sosyal adalete ilişkin bütün görüş ve düşüncelerini aktarması nedeniyle, bu bölümde kitabın takip ettiği yol izlenecektir. Bu anlamda özellikle (düşünüre göre) sosyal adalet düşüncesinin kaynağının ne olduğu ve özgür bir piyasa düzeninde anlamsızlığı üzerinde durulacak daha sonra özgürlük ile olan (trade off) ilişkisine değinilecektir.

3.2.1. Sosyal Adalet Düşüncesinin Kaynağı

Hayek'e (1995:96-100) göre sosyal adalet teriminin kullanılması nispeten yeni olup, en fazla yüzyıllık bir geçmişe sahiptir ve başlangıcından itibaren sosyalizmin odağında yer alan özlemleri tanımlamaktadır. Klasik sosyalizm taraftarları başlangıçta genellikle üretim araçlarının sosyalleştirilmesini amaçlamış böylece onunla zenginliğin adil dağıtımının gerçekleştirilebileceğini düşünmüşlerdir. Ancak, sosyalistler daha sonraları yeniden dağıtımın "vergilendirme" (ve onunla finanse edilen kamu hizmetleri) yoluyla büyük ölçüde gerçekleştirilebileceğini bulmaları ve pratikte kendilerinin daha önceki taleplerinin rafa kaldırıldığını keşfetmelerinin ardından, sosyal adaletin gerçekleştirilmesi onların baş vaadi haline gelmiştir. Böylece yeni toplum, klasik liberalizmin amaçladığı toplumun düzeninin, bireylerin adil eylemini gerektirmesi düşüncesinin aksine adalet ödevini gitgide daha fazla, insanların ne isteyeceğini emretme yetkisine sahip makamlara yüklemiştir. Bu arada sosyal adalet terimi istediği etkiyi de yaratmıştır. Çünkü terim hem diğer bütün siyasal hareketler hem de çoğu ahlak hocası ile ahlak vaizi tarafından sosyalistlerden tedricen devralınmıştır. Ayrıca çeşitli modern, otoriter ve diktatör yönetimlerin de sosyal adaleti temel amaç olarak ilan etmesiyle sosyal adalete bağlılık gerçekten de ahlaki duyguların baş kaynağı, iyi insanın ayırt edici vasfı ve vicdanlılığın saygın bir işareti haline gelmiştir.

Bu anlamda toplumlarda sosyal adaletin yeni bir ahlaki değer olduğu ve ahlaki kuralların mevcut çatısı içerisine yerleştirilebileceğine ilişkin yoğun bir inanç oluşmuştur. Böylece, yeterince kabul görmemiş olan bu kavramın sosyal düzenin karakterinin tümüyle değiştirileceği anlaşılammıştır. Sosyal adaletin başarılabilceğine olan inanç nedeniyle, devletin eline sosyal adalet adına özel çıkar gruplarının taleplerini karşılamak üzere artık reddedilemeyecek büyük yetkiler sunulmuştur (Hayek, 1995:100-101).

Ancak Hayek, sosyal adalet düşüncesinin, insanların geçmişte uygarlığın gelişmesini teşvik etmiş olan değerlerin birçoğunu terk etmeye adanmış beyhude bir araç olduğunu ve eninde sonunda, istenilen bir şey olmadığını anlaşılacağına inanmaktadır. Bu anlamda O, sosyal adaletin anlam(sızlığı)nı keşfetmeye yönelik çabalarında iki nokta üzerinde odaklanmıştır. Öncelikle sosyal adaletin anlamsızlığı nereden kaynaklanmaktadır ve sosyal adalet uygulamaları (politikaları) toplumun bünyesinde nasıl bir etki yaratmaktadır (Hayek, 1995:101-102). Bu soruların cevabı, sosyal adaletin aslında nasılda bir adaletsiz mekanizmayı işlettiğine

dair düşünürün fikirlerini özetlemektedir.

3.2.2. Sosyal Adalet ve Anlamsızlığı

Hayek herhangi bir örgütlenmeden farklı olarak özgür insanlardan oluşan bir toplumda sosyal adaletin boş ve anlamsız olduğu iddiasının çoğu kişiye inanılmaz gelebileceğini, ancak bunun daha çok insanlardaki liyakat ve haketme duygusundan kaynaklandığını ifade eder. Ancak nasıl iki farklı kadere sahip insanın durumunu irdelerken, kötü kadere sahip olan insan için “adaletsizlik” kelimesini kullanamıyorsa (çünkü bu durum onun elinde değildir) özgür bir toplumda yaşayan insanların faaliyetleri sonucu ortaya çıkan durumunun da adaletsiz olduğunu ifade etmek anlamsız olacaktır (Hayek, 1995:102-103).

Çünkü bir kişinin kendi mesleğini seçmesine imkan sağlayan ve kendi bilgisini kendi amaçları için kullanmasına izin veren, yapılan işlerin sonuçlarının öngörülemediği bir sistemde sosyal adalet zorunlu olarak boş ve adaletsiz olacaktır. Mamafih sistemde hiç kimsenin iradesi, farklı insanların nispi gelirlerini belirleyemez veya bu sonuçların kısmen tesadüfe bağlı olmasını önleyemez. Sosyal adalet ancak bireylere ne yapacaklarının emredildiği (ordu benzeri) bir güdümlü ekonomide veya kumanda ekonomisi içinde anlam kazanır, çünkü böyle bir ekonomi adil davranış kuralları ile değil, belirli talimatlarla yönetilmektedir (Hayek, 1995:102). Böylece bireylerin durumları ve performansları merkezi otorite tarafından değerlendirilir ve buna uygun gördükleri kıstaslara göre, onlara ne verileceği kararlaştırılır (Yayla, 1993a:178).

Ancak, farklı birey ve grupların konumlarını herhangi bir kişi ya da otorite tarafından tasarlanmadığı özgür bir toplumda, ödüllerdeki farklılıkları kendi başına adil veya adaletsiz olarak tanımlamak anlamlı değildir. Çünkü adil davranış kurallarının uygulanmasına yönelik piyasa sürecinde sonuçlar, kesinlikle öngörülebilir olmayıp, bunlar bir bütün halinde hiçbir kimsenin bilgisi dahilinde bulunmayan çok sayıda duruma bağlıdır. Bu süreç içinde bireylerin davranışları adil ya da adaletsiz olabilir ancak bireylerin tamamıyla adil davranışlarının başkaları için öngörülemeyen sonuçları adil ya da adaletsiz olamaz (Hayek, 1995:104).

Hayek bu durumu kısmen beceriye kısmen de şansa dayanan bir “oyun” süreci ile berraklaştırmış ve bunu katallaksi oyunu olarak tanımlamıştır. Bu oyun, tüm oyunlar gibi amaçları, becerileri ve bilgileri farklı olan her bir katılımcının hareketlerine rehberlik eden kurallara göre cereyan eder. Bu oyunda ortaya çıkacak sonuç önceden bilinemez ve her zaman benzerleri gibi kazananlar ve kaybedenler olacaktır. Bu oyunun adil olmasını ve kimsenin hile yapmamasını istemekte ısrar edebiliriz ancak farklı oyuncular için sonuçların adil olmasını istemek saçma olacaktır. Çünkü sonuçları, kısmen beceri kısmen de şans belirleyecektir (Hayek, 1995:105-106). Bu duruma katkı olarak, Friedman’ın “piyango” örneği verilebilir. Friedman şöyle demektedir (Friedman, 1988:262);

“Doğuştan yetenekleri eşit olan bireylerden oluşmuş bir grup düşünelim. Bunlar ödüllerin son derece eşitsiz olarak dağıtılacağı bir piyangoya katılmaya hazır olsunlar. Oluşacak gelir eşitsizliğinin, bireylerin başlangıçtaki eşitliklerinden, çok (daha fazla) yarar sağlamasına olanak tanınması gerekir. Gelir dağılımını olaylar olduktan sonra tekrar yapmak, o insanların piyango fırsatını geri çevirmesi ile eşdeğerdir.”

Hayek, bu bağlamda sonuçların adaletinden veya adaletsizliğinden söz etmenin anlamlı olmayacağını belirtmiştir.

3.2.3. Sosyal Adalet ve Özgürlük

Daha önce de değinildiği gibi sosyal adaletin ne anlama geldiği çoğu defa yeterli kadar açık değildir. Bazen mutlak eşitlik anlamında kullanılır. Bu bakımdan eşitlik ile sosyal adalet arasında kısmi bir iç içelik vardır. Ancak mutlak eşitlik savunulması ve haklılaştırılması pek kolay olmayan, beklenildiği kadar ikna edici olmaktan uzak bir argüman olduğu için, genel anlamda sosyal adalet teorileri başka alanlara kaymışlardır. Bu anlamda sosyal adalet teorileri farklı ilkeler çerçevesinde salınımlardır. Vlastos genel anlamda bu ilkeleri dört ana başlıkta toplamaktadır.

- i. Herkese ihtiyacına göre
- ii. Herkese değerine göre
- iii. Herkese yaptığı anlaşmaya göre
- iv. Herkese çalıştığına göre (Bkz. Erdoğan, 1993:276).

Ancak bu ilkelerinde bir özgür piyasa toplumunda ne anlama geldiği açık değildir. Diğer ilkelerinde savunucuları olmakla beraber, sosyal adalet teorisyenleri daha çok “herkese değerine göre” ilkesi üzerinde durmaktadırlar. Böylece kişiye toplumsal bir değer biçme misyonu çerçevesinde sosyal adaletin herkesin toplum için değerine karşılık dağıtımını başarması savunulmaktadır.

Ancak Hayek’e göre toplum için değer kavramı oldukça belirsiz ve beyhude bir amaçtır. Düşünür; adil bir fiyat, adil bir ücret ve adil bir gelir dağılımı kavramlarının tarihçesinin şüphesiz çok eskiye dayandığına işaret ederek, bununla beraber filozofların bu kavramlar hakkında spekülasyonda buldukları iki bin yıl boyunca, bir piyasa düzeninde bu anlamda neyin adil olduğunu belirlememize izin verecek tek bir kuralın bile keşfedilemediğini söylemektedir (Hayek, 1993a: 129).

Ona göre özgür bir piyasa toplumunda “toplum için değer” kavramı anlamsızdır. Çünkü piyasanın dağıttığı ödüller, üretilen hizmetlerin belli kişiler için değerini yansıtmaktadır. Doğal olarak herhangi bir hizmet toplumun farklı üyeleri için farklı değere sahip olacaktır. Bu durumun aksi ancak özgür olmayan totaliter rejimlerde olabilmektedir (Hayek, 1995:110).

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 14

Nisan – 2008

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

Bir insanın hemcinsleri için değeri yerine, toplum için değerinden söz etmek çekici olmakla beraber, oldukça yanıltıcı sonuçları vardır. Örneğin, bir Beethoven sanatının, bir Leonardo resminin veya bir Shakspeare oyununun icrasının bile toplum için değil, fakat yalnızca onları bilen ve takdir edenler için bir değeri vardır. Bir boksörün veya romantik şarkıcının toplum için bir viyola virtüözünden veya bale dansçısından (birinciler milyonlara hizmet verirken, ikinciler çok daha küçük bir gruba hizmet vermekte) daha değerli olduğunu ileri sürmek ya da durumun tam tersini ifade etmek Hayek'e göre oldukça anlamsızdır. Burada önemli olan nokta hakiki değerlerin farklı olması değil fakat farklı kişi gruplarınca farklı hizmetlere atfedilen değerlerin karşılaştırılamaz olmasıdır (Hayek, 1995:100-111).

Ayrıca buradaki asıl mesele; çoğu durumda, bir kişinin faaliyetlerinin başkaları için sahip olduğu değer hakkında kitlelerin hiçbir fikrinin olmaması ve devletin yetkisini kullanma tarzını belirleyecek olanın, zorunlu olarak onun önyargısı olması demek de değildir. Asıl mesele, hiçbir kimsenin, piyasanın ona söylediğinden başka bir şey bilememesidir. Aslında çoğu defa, insanların belirli etkinliklere karşı gösterdiği çabaya karşılık piyasanın onlara verdiği değer yeterli olmayabilir ancak bu durum bir adaletsizlik olarak algılanamaz. Hayek farklı çabalar gerektiren işlerdeki nispi gelirler arasındaki böyle bir farkın sosyal adalet politikaları ile giderilmesinin hiçbir işe yaramayacağını şu cümleleri ile özetlemektedir (Hayek, 1995:112-113);

“Bir hizmetçi ile bir kasabın, bir kömür madencisi ile bir yüksek mahkeme hakiminin, bir dalgıç ile bir lağım temizleyicisinin, yeni bir endüstrinin kurucusu ile bir jokeyin, bir vergi müfettişi ile hayat kurtaran bir ilacı bulanın, bir jet pilotu ile bir matematik profesörünün nispi ücretlerinin ne olması gerektiğini sorduğumuz zaman, sosyal adalete başvurmak bize en küçük bir yardım bile sağlamaz.”

Bu anlamda, özgür bir piyasa düzeninde toplum için değer kavramı anlamsız ise, insanların, hizmetlerinin toplum için değerine ilişkin düşünceye göre uygun olarak ödüllendirilmeleri gerektiği düşüncesinde ısrarcı olanlar, bu ödülleri bireylere dağıtacak ve onlara görevler verecek olan otoritenin varlığını peşin olarak kabul edecektir. Başka bir ifade ile sosyal adalet gerçekleşecekse, bireylerden öngörülebilir genel kuralların dışında, yalnızca kendilerine yönelik özel emirlere de uymalarının istenmesi gerekir, bu da açıkça organizasyona dayalı bir otorite gerektirir. (Hayek, 1995:121) Yani sosyal adalet mefhumuna ne kadar çok yaklaşım istenirse özgürlükten o kadar uzaklaşmak zorunda kalınacaktır (Yayla, 1993a:191).

Hayek bu anlamda, sosyal sonuçlara dayanan moral ilkenin kabulünün mevcut uygarlığın temellerinin oturduğu, işlevlerine nadiren iştirak edebildiğimiz kuralların ince ahlaki değerler manzumesini zayıflatacağına inanmaktadır. Ona göre, sosyal adalet amaç haline gelince, özgürlüğe ait tutum ve davranışların ortadan kalkmaya başladığını gösteren bir çok örnek mevcuttur (Butler, 1996:116).

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 14

Nisan – 2008

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

Sosyal adaletin özgür toplumun piyasa düzeninde hiçbir anlamının olmaması ve uygulanması halinde bireysel özgürlüğe ciddi zararlar verebileceğini ifade ettikten sonra, Hayek'in konu üzerinde ısrarla durduğu diğer bir husus da sosyal adalet taleplerinin kimlerden geldiği ve bu taleplerin ne gibi sonuçlar doğurduğudur. Şöyle ki; hükümetin bir takım liyakat ölçüleri veya sosyal adalet temeline göre gelirin yeniden dağıtımını (ki bu keyfi ve takdiri olmak zorundadır) bizzat üstlenmesi ya da amaç edinmesi, onun çeşitli birey ve gruplardan gelen ve birbirine rakip birçok taleple yüz yüze gelmesine neden olacaktır. Herkes gayret ve çalışmalarının diğerlerinden daha değerli olduğunu ve kendilerine ilişkin payın artırılması gerektiğini iddia edecektir. Kimin ne alması gerektiği hususunda karar vermeye yardım edecek üzerinde mutabık kalınmış kararlar olmadığı için, hükümetin kararları takdiri ve önceden tahmin edilemez mahiyette olmaya zorunlu olacaktır. Ayrıca gelir dağıtımının başlangıç amaçları da açık olmadığı için, hükümet belki belli grupların taleplerini karşılayan, ama piyasa sisteminin işlemesine engel olan muğlak kurallar icat edecektir. Bu anlamda hükümetin eylemleri hususunda herhangi bir açık ve genel kuralın olmaması, toplumun üyelerinin zihinlerinde genel kurallara karşı bir saygısızlığa yol açabilecektir (Butler, 1996:121-122).

Bu anlamda siyaset mekanizması artık gelir pastasından bir pay alma çabasına dönüşecek ve hükümetin fonksiyonları zayıflayacaktır. Böylece hükümetler çeşitli çıkar gruplarının baskısı altında kalacak ve farklı çıkarları bağdaştırmaya çalışan hükümet her defasında daha fazla müdahaleye mecbur kalacaktır. Ayrıca, kendi çıkarlarını koruma amacı, çeşitli gruplar arasında kendi üstünlüklerini kurma ve hükümeti de bu anlamda ikna çabalarını da beraberinde getireceğinden; hangi grubun etkisi daha fazla ise o daha fazla kayırılacaktır.² Hayek'in bu düşüncesini Butler (1996:23) şöyle açıklamaktadır;

“Bir hayır kurumu haline gelen parlamento veya hükümet, böylelikle dayanılmaz bir şantaja maruz hale gelir. Kısa süre sonrada hangi grupların umurunun pahasına ihsana mahzar olacağını liyakatin (taşınan vasıfların) belirlemesi sona erip, bunu tamamen siyasal gereklilik belirler hale gelecektir.”

Bu durum hükümeti sorumlu hale getireceği için şahsi sorumluluk nosyonunu tersyüz edecektir.

² Bu sebepten dolayı sosyal adaletin diğer bir ismi de “kayıracı adalettir”. Sosyal adalet, onu gerçekleştirmesi talep edilen devletin, onun adına ve uğruna bazı kesimleri kayırmasıdır. Bu kayırma toplumun tamamını değil de, bir kısmını kapsayacağından kısmi ve ayırıcı bir kayırma olacaktır. Eğer devlet herkesi aynı derecede kayırıyor olsaydı zaten sorun olmazdı. Ancak bunun mümkün olabilmesi için potansiyel bolluk” teorisinin gerçekleşmesi gerekir. Böylece kıtlık sorunu ortadan kalkar ve Hume'nin dediği gibi insanlar adalet denilen kavramın varlığından bile haberdar olmazlardı (Bkz. Yayla, 1993a:221).

3.2.4. Sonuçlandırıcı Değerlendirmeler

Sosyal adalet teorilerinin can alıcı noktasının, toplumdaki değerlerin belli ilkelere göre dağıtılması üzerinde toplandığı söylenebilir. Ne var ki, bu teorilerin en problemlisi yanı sıra burada kendini göstermektedir. Çünkü üretimin tümüyle toplumsal olduğu yanılgısını ve toplumun amaçlarda birleşen küçük çaplı bir cemaat olarak anlaşılması bir yana bırakılsa bile, sosyal adalet teorileri devleti eninde sonunda ahlaki bir varlık (entity) olarak görmekte ve ona doğru ve değerli olanı bilmek ve bulmak bakımından insanüstü bir değer atfetmektedirler. Gerçekten de sosyal adaletçi yazarlar bir yandan “adil” dağıtıma ilişkin objektif ölçütlerin bulunabileceğine inanmakta, öbür yandan bireylerin özgür eylem ve işlemlerine duymadıkları güveni devlete karşı duymaktadırlar. Oysa, (Hayek’in gösterdiği gibi) ne devletin sosyal adaleti gerçekleştirmesi gerektiği hususunda tam bir anlaşmaya varmak mümkündür, ne de dağıtımın hangi ilkelere göre yapılması gerektiği hususunda bir genel anlaşma sağlanabilir. Özgür toplumda bunun aksini garanti etmeye imkan yok gibidir. Bunu gerçekleştirmeye çalışmak, belli bir anda siyasal toplumun iktidar mevkiinde bulunanların kendi adalet anlayışlarını, devlet zoruyla kişilere uygulamaları demektir. Daha da kötüsü, gitgide artan oranlarda bireylerin özgürlüğüne müdahale ederek sonuçlanacak olmasıdır (Erdoğan, 1993:277).

Sonuçta sosyal adalet fikrinin temellerinin incelenmesi, Hayek’i bu ilkenin şiddetle reddine götürmüştür. Düşünürüne göre, sosyal adalet feryatları toplumun müktesebatının dayandığı kazanılmış disiplinle uyumsuz. Ama en kötüsü, sosyal adalet taleplerinin, neden özel muamele görmeleri gerektiğine mantıklı bir neden gösteremeyen özel menfaat gruplarının talepleriyle, diğer insanların hemfikir olmaları gerektiği şeklinde, samimi olmayan bir öneri olmasıdır. Ona göre, sosyal adalet zannedildiği gibi talihsiz insanlara yönelik, masum bir iyi niyet ifadesi değil, özel gruplardan gelen imtiyazlı bir durumdur. Hayek bu durumun vahametini, sosyal adaletin aslında gerçek adaletin zıttı olduğunu ispatlamaya çalışarak göstermek istemiştir. Gerçek adalet, genel ve kabul görmüş kuralların kılavuzluğunda olup, farklı bireyler ve gruplar arasında taraf gözetmez (Butler, 1996:133).

Bu nedenle Hayek, ne zaman sosyal adalet kavramı zikredilse, çok ihtiyatlı olunması gerektiği kanaatinde ve kendi açısından, böyle entelektüel bakımdan itibar edilemeyecek bir düşünceye açıkça muhalefet etmektedir.

“Şuna inanıyorum ki, hemcinslerime hala yapabileceğim en büyük hizmet, gücüm yetiyorsa, bu sahte büyüğü bir daha asla kullanmayacak şekilde onları utandırmaktır. Bugün özgür bir uygarlığın bütün değerlerini imhaya götürececek şeyleri iyi duygularmış gibi gösteren kabustan insanları kurtarmayı, bunun için hiç değilse çaba sarf etmeyi ve bunu güçlü ahlaki duygularına saygı duyduğum pek çok kimseyi ciddi bir biçimde gücendirmek pahasına da olsa yapmayı kendim için ahlaki bir görev sayıyorum (Hayek, 1995:17).”

4. LİBERAL BİR DEVLETİN ANAYASASI

4.1. Demokrasi, Kanunlar ve Devlet

(Özellikle) sosyal adalet gerekçesi ile yapılan devlet merkezli müdahalelerin sınırlarını aşması ve giderek toplumun bütün kurumlarını içine alması (Başbuğ, 1999:268), Hayek’in yayınlanmış çalışmalarında “devletin büyümesini kontrol meselesine” giderek artan miktarda yer vermesine neden olmuştur (Butler, 1996:165). Hayek’e göre modern toplumlarda devlet, özel hayatın (bireysel özgürlüğün) bir çok yönüne müdahale eder olmuştur ve her şey kelimelerin anlamlarını kaybetmiş olduğu gerçeğinden kaynaklanmaktadır. Başlangıçta devletin gücü anayasa (güçler ayrılığı) ve örfler ile sınırlandırılmaktaydı. Ancak adım adım sınırsız demokrasiye kayıldıkça, hükümetler çoğunlukta olduklarını iddia edebildikleri müddetçe her şeyi yapabilir hale gelmişlerdir (Özel, 1993:149).

Çoğunluk yönetimlerinin, kanunların yerini alması nedeniyle bizzat kanunlar anlamlarını kaybetmişlerdir. Oysa geleneksel anlayışta, kanunlar evrensel bir ilkedir. Bugünse özellikle “sosyal devlet” adına (Hayek, 1993b:138) özel çıkarlara hizmet etmek üzere değiştirilebilen bir kurallar dizisi haline gelmiştir (Özel, 1993:149). Hayek, bu anlamda (gerçek) kanunlar ile bugün parlamentoların aldıkları ve kanun adını verdikleri olağan kararlar arasındaki farkı tanımlamıştır. Kanunlar daha çok bir fikre (opinion) dayanırlar. Bu fikir dar bir zamana sıkışmış olmayıp yüzyıllar öncesinden gelen yaygın bir mutabakatı yansıtır. Ardında belirgin bir irade olsa da olmasa da, kanunlar güçlü bir fikri mutabakatı yansıtır.³ Kanun somutluktan ziyade soyutlukla ilgilidir. Kısa vadeli kararlar ve bunların yöneldiği yararlardan çok ilkeler ve bunların uzun vadeli yararlarıyla bağlantılıdır. Kanunlar yapılmazlar, onlar uzun zaman dilimleri içinde oluşurlar. Karmaşık anonim süreçlerin, engin tecrübelerin ürünleridirler (Yayla, 1993b:232-233).

Buna karşılık parlamentonun yaptığı ve yanlış bir adlandırmayla kanun adı verilen metinler ise yüzyıllara yayılan fikirlerin yerine kısa dönemli kanaatlere ve bir iradeye dayanırlar. Kısa vadeli somut çıkarlarla ilgilidirler. Oluşmazlar, yapılırlar. Genel değil, kısmi olabilirler (Yayla, 1993b:233).

Hayek, bahsedildiği gibi demokrasilerin hem kuvvetler ayrımının zayıflamasından, parlamento ile hükümetlerin aynışmasından⁴ hem de kanunların niteliğinde meydana gelen değişmelerden dolayı yozlaşma ile karşı karşıya olmasından (Yayla, 1993b:233) ciddi bir tedirginlik duymaktadır. Çünkü ona göre, demokrasilerin bir çoğunluk rejimi olması nedeniyle iktidarların keyfi hareketlerine karşı bir tedbir almayı gereksiz görmesi, demokratik deneyimin bütün büyük liberal ilkeleri ikinci plana atması sonucunu doğurmuştur (Hayek, 1997:149).

³ Bu anlamda doğal hukuku reddeden Hayek, adeta evrimci bir doğal hukuk (kanun) mefhumunu oluşturduğu görülmektedir (Bkz. Yayla, 1993b:232).

⁴ “Aynışması” ifadesi ile, kanun koyma yetkisi ile hükümete ait emirleri çıkarma yetkisinin aynı meclise verilmesi kastedilmektedir.

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 14

Nisan – 2008

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

Genel kurallarla sınırlanmamış, her şeye kadir, hükümdar bir parlamento demek keyfi bir hükümete işaret edecektir ve hükümet, tedbirlerini destekleyen oylarının sayısını artırdığı sürece her şey mubahtır. Ancak sınırsız yetkilere sahip demokratik hükümetlerin giderek zayıflama eğimine girmesi, onun çoğunluğun desteğini elde etmek için farklı çıkar gruplarının hizmetine girmeye mecbur bırakacaktır. Hayek bu durumu “gerçekten de tarih boyunca hükümetler, bugünün hükümetleri kadar sayısız özel menfaat gruplarının belirli arzularını tatmin etme mecburiyeti altında olmamıştı” (Hayek, 1997:149) diyerek özetler.

Bu nedenle, açıktır ki çoğunluk hükümetini böyle yüceltmeye değer bir kurum yapan unsurların çoğu, gerçek adalet ilkeleri pahasına, çoğunluk hükümeti müessesesinin bireylerin özel alanları gibi müsait olmayan alanlara genişletmesine yol açar. Bu anlamda, seçilmiş meclislerin halk otoritesine dayanmaları sebebiyle uygun gördükleri her tedbiri almalarında özgür olmaları inancı yanlıştır (Butler, 1996:163). Hayek bu durumu ve çözümünü şöyle ifade eder (Hayek, 1997:153);

“Öyle görünüyor ki hür bir anayasa artık bireyin hürriyeti anlamına değil, fakat parlamentodaki çoğunluğun canının istediği kadar keyfi şekilde hareket etme serbestisi anlamına gelmektedir. Ya özgür bir halka sahip olabiliriz ya da özgür bir parlamentoya sahip olabiliriz. Kişi özgürlüğü, bütün otoritenin halk oyunun onayladığı uzun vadeli ilkelerle kısıtlanmasını gerektirir.”

Hayek’e göre “sınırsız demokrasinin” bu sonuçları göstermesinin belli bir zaman aldığını söylemektedir. Bir süre liberal anayasacılık (kuvvetler ayrılığı ilkesi) hükümetlerin gücü üzerinde bir kısıtlama getirerek etkili olmuştur. Bütün keyfi iktidar uygulamalarını önlemek üzere tedricen tahsis edilen temel ilke kuvvetler ayrılığı, hukuk devleti ve hukukun üstünlüğüne sebep oldu. Bütün bunlar, hangi şartlar altında bireyin zorlamaya tabi tutulmasının kabul edilebilir olduğunu tanımlamaya ve hükümetleri sınırlamaya hizmet etmiştir (Hayek, 1997:149).

Ancak demokratik denetimin, iktidarın keyfi kullanımına karşı herhangi bir tedbiri gereksiz kıldığına olan inanç arttığında, bütün bu bahsedilen liberal ilkeler bir kenara itilmiştir. Bu anlamda salt anayasacılık olarak güçler ayrılığı ilkesinin, iktidarı adalet ilkesi içinde tutmaya yetmediği ya da etken olmadığı görülmüştür. Mesele güçleri ayırmak değil, onları kontrol altına almaktır (Butler, 1996:164). Bu anlamda Hayek, gerçek demokrasinin “sınırlı demokrasi” olduğunu ısrarla vurgulamış ve gerekirse gerçek anlamını tamamen yitirmiş olan demokrasi kelimesinin sınırlı demokrasiyi anlatmak üzere “demarşi” kelimesi ile ikame edilebileceğini ifade etmiştir. Demarşi sistemi; halkın kaba güce sahip sayılmadığı fakat John Locke’un sözleriyle gününbirlik kararnamelerle değil, ilan edilip halkın bilgisine sunulmuş ve devamlı olmak üzere konulmuş yasalarla yönetmek işiyle sınırlı bir hükümet sistemidir (Aktan, 1997:11).

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 14

Nisan – 2008

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

Bu noktadan anlamda Hayek, hukukun üstünlüğü ilkesinin erozyona uğraması ve temsili meclisin yetkilerinin sınırsız genişlemesini engellemek için, anayasal düzenin kuvvetler ayrılığı ilkesinde, birbiriyle ittifak içinde çalışmayan ve hatta aynı tür konularda dahi karar vermeyen farklı kompozisyona sahip iki ayrı meclisi gerektirdiğini savunmaktadır (Butler, 1996:164-165). Bu anlamda Hayek kısmi bir anayasa modeli ortaya koymaya çalışmıştır (Yayla, 1993b:235). Modelde 3 ayrı anayasal organ bulunmaktadır.

Yasama meclisi: Bu meclis adil davranış kurallarının ne olduğunu ortaya koymakla yükümlü olacak ve içinde parti yahut hiziplerin mevcudiyeti olmayacaktır. Hayek bu meclise oldukça fazla bağımsızlık verilmesinden yanadır. Bu bağımsızlığı da ancak meclis üyelerini uzun bir süre için seçme ile başarılabilmesine inanır. Çünkü bu insanlar her yönüyle herhangi bir parti veya kurumun desteğine ihtiyaç duymamalı ve gelecek kaygısı yaşamamalıdır. Hayek bu meclisin başarılı olacağına olan inancı “şüphesiz ilk defa bu sistem, gerçek bir kuvvetler ayrılığının hukuka bağlı yönetimi en etkili bir hukuk devletini mümkün kılacaktır” (Butler, 1996:165-166) diyerek ifade eder.

Hükümet edici meclis: Bu meclis esasıyla hükümete ilişkin görevlerini yerine getirmek üzere çalışmalarını sürdürecektir. Ancak çalışma alanı yasama meclisince belirlenen adil davranış kuralları içinde olacaktır. Bu çerçevede, maddi ve diğer tüm kaynakların kullanımında tam kontrole sahip olacaktır (Butler, 1996:166). Vergilendirme meselesi, bu anayasal düzenlemenin işleyişini çok iyi ortaya koymaktadır. Vergi tarhının zorlayıcı bir faaliyet oluşu nedeniyle yasama meclisince konulan genel kurallara uygun biçimde yapılması gerekir. Böylece elde edilecek paranın vatandaşlar arasında bölüştürülebilmesine yönelik temel kuralları yasama meclisi alırken, buna mukabil harcamaların toplam miktarının ve yönlendirilmesinin hükümet edici meclis tarafından kararlaştırılması gerekir (Hayek, 1997:188).

Anayasa Mahkemesi: Bu iki meclisin yetkileri arasındaki ayırım oldukça açık olmasına rağmen, pratikte her zaman bir çok ihtilaf ortaya çıkabilecek ve bunlar ancak özel bir mahkeme vasıtasıyla çözülebilecektir. Bu görevi anayasa mahkemesi yürütecektir (Butler, 1996:167).

SONUÇ

F.A. Hayek’in yirminci yüzyılda, klasik liberal düşünce geleneğini savunan ve onun yenilenmesi görevini üstlenen en önemli düşünürlerden birisi olduğu, çoğu yazar tarafından kabul edilen bir gerçektir. O, sadece bu geleneğin düşüncelerini geliştirmekle kalmamış aynı zamanda da ona karşı saldırıları bertaraf etmeye çalışmış ve karşıt düşüncelere de liberal bir eleştiri getirebilmek uğruna zamanının önemli bir kısmını ideolojik rakipleri ile giriştiği polemiklerle harcamıştır.

Bu anlamda Hayek’in devlet ve onun politikalarına ilişkin bakışı da bu gelenek üzerine oluşmuştur. O, devlete bakış açısı ile klasik liberal düşünceleri devam ettirerek

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 14

Nisan – 2008

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

“sınırlı ve sorumlu” devlet anlayışını savunmuş, bununla birlikte her halükarda liberallere atfedilen minimal devlet anlayışının ise karşısında olmuştur. O belli boyutlarda devletin ekonomik hayat içinde bulunmasına karşı çıkmamış buna karşın mümkün olduğunca işlerin piyasaya bırakılmasında ısrar etmiştir. Ona göre problem olan devletin ekonomik hayattaki rolünden öte, devletin asıl görevinin piyasada ki oyunun kurallarını belirlenmesi ve sonrasında ise izlenmesi görevinin altının çizilerek belirginleştirilmesidir.

Ancak Hayek’i asıl endişelendiren konu, devletin özellikle sosyal adaleti sağlama adına piyasaya müdahale etmesine ilişkin düşünce ve uygulanalar olmuştur. O bu türden politikaların aslında çok anlamsız ve kişiler arasındaki liyakati bozucu olduğunu ve devletin tamamen keyfi ve eşitsiz bir biçimde hareket ederek toplumdaki belli çıkar gruplarının adına hizmet etmesi sonucunu doğuracağına kanaat getirmiştir. Böylece kişisel özgürlüklerin zedeleneceği varsayımında olmuştur. Bu açıdan o, sadece sosyal politikalara ekonomik dejenerasyon kaygısı ile yaklaşmamış aynı zamanda ciddi bir sosyal felsefe ile reddiye sunmuştur.

Hatta bu politikalardan o kadar sıkıntı içindedir ki, bu politikaların uygulanmasında devletin elini zayıflatmak amacı ile demokrasi kavramını bile irdemiş onu geliştirerek daha yeni anlamlar yüklemiş ve “demarşi” adını vermiştir. “Demarşi ile o, yasama ile yürütme merciini birbirinden tamamen ayırarak, yürütme merciini tamamen yasama meclisinin aldığı kararlar çerçevesinde sınırlandırmayı düşünmüş, böylelikle hükümet edici kurumların keyfi davranışlarını önlemeyi amaçlamıştır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

1. Akdiş, Muhammet; 1994, “Liberal Ekonomi Düşüncesinin Çağdaş Yorumları ve Hayek’in Ekonomik Yaklaşımları,” <http://makdis.pamukkale.edu.tr>, 01.04.2003.
2. Aktan, Coşkun Can; 1994, “Liberal Demokrasi ve Piyasa Ekonomisi,” *Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*, S.3, Mart: 5-28.
3. Aktan, Coşkun Can; 1997, *Anayasal İktisat ve Ekonomik Anayasa*, İstanbul: İz Yayıncılık.
4. Aykaç, Burhan; 2002, “21. Yüzyılda Kamu Yönetiminde Yeni Eğilimler,”
5. www.dergi.iibf.gazi.edu.tr/pdf/4202.pdf, 15.09.2003.
6. Başbuğ, Aydın; 1999, “Liberal Siyaset ve Sosyal Devlet,” *Yeni Türkiye Dergisi: Liberalizm Özel Sayısı*, Y.5, S.25, Ocak-Şubat: 264-272.
7. Butler, Eamonn; 1996, *Hayek: Çağımız İktisat ve Siyaset Felsefesine Katkı*, (Çev: Yusuf Ziya Çelikkaya), Ankara: Liberal Düşünce Topluluğu Yayınları.

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 14

Nisan – 2008

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

8. Erdoğan, Mustafa; 1993, “Özgürlük Adalet Refah,” (Ed: Atilla Yayla), *Sosyal & Siyasal Teori: Seçme Yazılar*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
9. Friedman, Milton; 1988, *Kapitalizm ve Özgürlük*, (Çev: Doğan Erberk – Nilgün Himmetoğlu), İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
10. Gamble, Andrew; 1997, “Hayek ve Sol,” (Çev: Ataç Unlu),
11. <http://www.liberal-dt.org.tr/dergiler/ldsaiy6.htm>, 10.09.2002.
12. Hayek, Friedrich; 1960, *The Constitution of Liberty*, Chicago: The University of Chicago Press.
13. Hayek, Friedrich; 1993a, “Liberal Bir Sosyal Düzenin İlkeleri,” (Çev: Atilla Yayla), (Ed: Atilla Yayla), *Sosyal & Siyasal Teori: Seçme Yazılar*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
14. Hayek, Friedrich; 1993b, “Liberal Bir Devletin Anayasası,” (Çev: Mustafa Erdoğan), (Ed: Atilla Yayla), *Sosyal & Siyasal Teori: Seçme Yazılar*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
15. Hayek, Friedrich; 1995, *Hukuk, Yasama ve Özgürlük : Sosyal Adalet Serabı*, (Çev: Mustafa Erdoğan), İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
16. Hayek, Friedrich; 1997, *Hukuk, Yasama ve Özgürlük : Özgür Bir Toplumun Siyasal Düzeni*, (Çev: Mehmet Öz), İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
17. Özel, Mustafa; 1993, *Piyasa Düşmanı Kapitalizm*, İstanbul: İz Yayıncılık.
18. Radnitzky, Gerard; 2000, “Hayek on the Role of the State: A Radical Libertarian Critique,” *Policy*, Autumn:16-20.
19. Yayla, Atilla; 1992, *Liberalizm*, Ankara: Turhan Kitabevi.
20. Yayla, Atilla; 1993a, *Özgürlük Yolu: Hayek’in Sosyal Teorisi*, Ankara: Turhan Kitabevi.
21. Yayla, Atilla; 1993b, *Liberal Bakışlar*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
22. Yümer, Ruhdan; 1993, “Hayek’çi Liberalizmin Temel İlkesi,” (Ed: Atilla Yayla), *Sosyal & Siyasal Teori: Seçme Yazılar*, Ankara: Siyasal Kitabevi.